

**ВИЗНАННЯ ТА ПРИВЕДЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПИСУ
ІНОЗЕМНОГО НОТАРІУСА В УКРАЇНІ ЯК ЕЛЕМЕНТ
МІЖНАРОДНОГО ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ****RECOGNITION AND ENFORCEMENT
OF THE WRIT OF EXECUTION OF THE FOREIGN NOTARY IN UKRAINE
AS AN ELEMENT OF THE INTERNATIONAL ENFORCEMENT PROCESS****Мальський М.М.,***кандидат юридичних наук, адвокат*

У статті проведено дослідження національного законодавства, судової практики та міжнародних угод на предмет визначення в таких положеннях порядку визнання та приведення до виконання на території України виконавчого напису, що виданий іноземним нотаріусом. Автором визначено, що в ряді міжнародних договорів передбачено зобов'язання держав-учасниць щодо визнання та виконання примусових нотаріальних актів. Проте через нечіткість та неуніфікованість визначення можливості та механізму виконання таких, а також за відсутності відповідних процедур у національному законодавстві визнання та приведення до виконання іноземних виконавчих написів є вкрай утрудненим та практично незастосовним. Оскільки виконавчі написи нотаріусів є частиною міжнародного виконавчого процесу, необхідним є забезпечення належної уваги до таких правовідносин у науковій думці, що слід спрямувати на вироблення пропозицій із удосконалення національного законодавства та міжнародних договорів.

Ключові слова: виконавчий напис нотаріуса, іноземний нотаріус, міжнародний виконавчий процес, примусове виконання.

В статье проведено исследование национального законодательства, судебной практики и международных соглашений на предмет определения положений о порядке признания и приведения в исполнение на территории Украины исполнительных надписей, выданных иностранным нотариусом. Автором определено, что в ряде международных договоров предусмотрено обязательство государств-участников о признании и исполнении принудительных нотариальных актов. Однако в связи с нечетким и неунифицированным определением возможности и механизма исполнения таковых, а также при отсутствии соответствующих процедур в национальном законодательстве признание и приведение в исполнение иностранных исполнительных надписей является крайне затрудненным и практически неприменимым. Поскольку исполнительные надписи нотариусов являются частью международного исполнительного процесса, необходимо обеспечить должное внимание к таким правоотношениям в научной мысли, которую следует направить на выработку предложений по усовершенствованию национального законодательства и международных договоров.

Ключевые слова: исполнительная надпись нотариуса, иностранный нотариус, международный исполнительный процесс, принудительное исполнение.

This article is devoted to the analysis of national legislation, court practice and international treaties, governing recognition and enforcement of the writ of execution of the foreign notary in Ukraine. The author concludes that the majority of the international treaties entered by Ukraine do provide obligations of the states on recognition and enforcement of the foreign compulsory notary acts. However, due to the unclear and not unified definition of the possibility and mechanism of enforcement of such, as well as due to the lack of the relevant procedure in the national legislation – recognition and enforcement of the writs of execution of the foreign notaries is extremely difficult and practically inapplicable. As the writs of execution of the notaries are part of the international enforcement process, it is necessary to ensure due consideration of such legal relationships in the legal doctrine, that should be directed towards the development of suggestions for the improvement of national legislation and international treaties.

Key words: notary writ of execution, foreign notary, international enforcement process, enforcement proceedings.

Постановка проблеми. Вказане дослідження зумовлене відсутністю в українському законодавстві про виконавчий та цивільний процес визначення можливості чи роз'яснень щодо порядку визнання та виконання на території України виконавчого напису іноземного нотаріуса. При цьому деякі міжнародні договори, учасницею яких є Україна, передбачають можливість визнання виконавчого напису нотаріуса, вчиненого в одній із договірних держав. Однак, за певним виключенням, у більшості угод такий висновок можна зробити лише з комплексного аналізу положень відповідного договору. У сукупності, за відсутності відповідних процедур в національному законодавстві, визнання та приведення до виконання іноземних виконавчих написів є вкрай

утрудненим. У той же час виконавчий напис нотаріуса, що є ефективним та швидким способом стягнення безспірної заборгованості, не будучи судовим актом, залишається практично неможливим до виконання в Україні інструментом у разі його видання в іншій державі.

Стан дослідження проблеми. На жаль, визнання та приведення до виконання виконавчого напису, що виданий іноземним нотаріусом, є недостатньо дослідженим у правовій науці. Зазначене питання науковці здебільшого аналізували саме як елемент нотаріального процесу. Однак виконання виконавчих написів іноземних нотаріусів у справах, що стосуються саме виконавчого процесу або цивільного процесу, практично відсутнє, незважаючи, що таке виконання

є елементом міжнародного виконавчого процесу. Одним із небагатьох науковців, які вивчали дане питання, є Фурса С.Я., Гуть Н.Ю., Комаров В.В.

Мета і завдання дослідження. Оскільки приведення до виконання виконавчих написів іноземних нотаріусів є частиною міжнародного виконавчого процесу, необхідним є забезпечення належної уваги до таких правовідносин у науковій думці, яку слід спрямувати на вироблення пропозицій з удосконалення національного законодавства та уніфікації міжнародних угод.

Наукова новизна дослідження. Вказане дослідження є першою спробою визначити визнання та приведення до виконання виконавчого напису іноземного нотаріуса як елементу міжнародного виконавчого процесу через комплексний аналіз національного законодавства, міжнародних договорів та судової практики, а також виокремити проблеми такого виконання.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні відносини базуються на відповідних міжнародних договорах, в основу яких закладаються обсяги та конкретні межі співпраці. Такі міжнародні договори в питаннях співпраці між державами стосуються питань двох найважливіших сфер правової допомоги – у цивільних і кримінальних справах [1–3], або однієї із цих сфер цивільної [4–6], або кримінальної [7; 8] сфери. Хоча заради об'єктивності варто звернути увагу й на окремі уточнення, які закладаються в назвах договорів про правову допомогу, де акцентується увага і на сімейних [9; 10], і на трудових [11] справах. Винятками є договори між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами [12], а також Республікою Індія [13] про взаємну правову допомогу у цивільних і комерційних або господарських справах.

Виконання іноземних судових рішень, як і інших актів, що підлягають примусовому виконанню, є окремим інститутом міжнародного виконавчого процесу. Такі правовідносини підлягають мультирівневому регулюванню – на міждержавному рівні, а саме в міжнародних договорах, та на національному рівні – в законодавстві держави, в якій відповідний акт, що підлягатиме виконанню, було винесено, та в законодавстві держави, в якій такий акт підлягатиме фактичному виконанню.

При цьому більшість двосторонніх або багатосторонніх міжнародних договорів доволі схоже регулюють питання виконання рішень іноземних судів на території договірних держав, що переважно відбувається шляхом визнання та надання дозволу на виконання рішень однієї держави національним судом на території іншої держави, де таке рішення буде виконуватися і, що після проходження відповідної процедури, підлягатиме виконанню органами примусового виконання в порядку, що визначений у відповідній юрисдикції.

Однак питання визнання та виконання інших актів, що підлягають примусовому виконанню, як, наприклад, виконавчі написи нотаріусів, посвідчення комісій із трудових спорів, постанови в адміністративних справах, винесені не судами, рішення

державних органів і т.п. – по-різному визначається в кожному міжнародному договорі і, переважно, не знаходить свого уніфікованого виразу правового регулювання в національному законодавстві.

Пропонуємо проаналізувати визнання та приведення до виконання виконавчих написів нотаріусів, що видані в одній державі – в іншій договірній юрисдикції, як такого, до виконання якого можливо виробити єдиний підхід щодо його виконання в межах міжнародного виконавчого процесу.

У цьому руслі доцільно згадати про Конвенцію про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, від 22 січня 1993 р. (м. Мінськ) [14], яка прямо передбачає можливість виконання нотаріальних написів на території договірних держав, однак без звільнення від процедури попереднього визнання та надання дозволу на таке виконання. Однак Україна ратифікувала Конвенцію із застереженнями щодо виключення з обсягу правової допомоги визнання та виконання виконавчих написів та нотаріальних актів із грошових зобов'язань [15]. Зазначене, на нашу думку, вказує на фактичну неможливість виконання в Україні зазначених несудових актів, виданих нотаріусами, уповноваженими суб'єктами інших держав. При цьому згідно із зазначеною Конвенцією інші держави-учасниці, які не висловили відповідних застережень під час її ратифікації, допускають виконання нотаріальних написів, виданих в іншій юрисдикції. Із наведеного вбачається відсутність визначеності держави щодо визначення ролі та правової сили виконавчого напису нотаріуса, вчиненого закордоном, в Україні. Крім того, оскільки Конвенція не визначає процедури чи вимог до виконання таких виконавчих написів – вважаємо, що такі повинні виконуватися відповідно до внутрішнього законодавства країни, де таке виконання матиме місце. На жаль, національне законодавство України і досі не виправило всі недоліки та прогалини, що стосуються виконання виконавчих написів, виданих національними нотаріусами, і до того ж, абсолютно не урегульовує визнання виконавчих написів, вчинених іноземними нотаріусами.

Незважаючи на наведене вище, ухвалою Куликівського районного суду Чернігівської області від 23 лютого 2016 року у справі № 9-221 було визнано і допущено до виконання на території України виконавчий напис нотаріуса Мінського міського нотаріального округу про стягнення на користь закритого акціонерного товариства «Мінський транзитний банк» заборгованості по кредитному договору та видано виконавчий лист [16]. Вказану ухвалу мотивовано не положеннями ЦПК України, а лише положеннями вищезгаданої Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, від 22 січня 1993 р. (м. Мінськ). Однак судом, на нашу думку, недостатньо досліджено повний зміст Конвенції та упущено застереження, з якими Україна ратифікувала вказану Конвенцію. Зазначене не дає можливості стверджувати про правомірність такого рішення, але одно-

значно вказує на прогалину в національному законодавстві та відсутність відповідних роз'яснень щодо процедури та умов приведення до виконання виконавчих написів нотаріусів.

У той же час, наприклад, Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання (1973 року) передбачає можливість її застосування не лише до судових рішень, але й щодо рішень, постановлених адміністративним органом Договірної Держави, та угод, що укладені таким органом або в присутності представника цього органу щодо зобов'язань про утримання, які виникають із сімейних відносин, материнства, батьківства, шлюбу чи родинних зв'язків щодо чоловіка чи дружини [17]. Також згідно зі ст. 25 Конвенції будь-яка Договірна Держава може будь-коли заявити, що положення цієї Конвенції будуть поширюватися на інші держави, що зробили заяву на підставі цієї статті, на офіційний акт (*acte authentique*), який складений органом або державним службовцем або в такому органі чи в присутності державного службовця і який безпосередньо повинен бути виконаний у Державі походження настільки, наскільки ці положення можуть застосовуватися до таких актів. Україна приєдналася до Конвенції із заявою та застереженням згідно із Законом № 135-V від 14.09.2006, згідно з яким Україна заявляє, що вона поширюватиме положення цієї Конвенції на офіційні акти, як їх визначає Конвенція, тією мірою, якою положення Конвенції можуть застосовуватися до таких актів.

У цьому контексті слід визначити поняття «офіційний акт» (*acte authentique*). Як зазначає Гуть Н.Ю., щодо визначення поняття *acte authentique* автентичними можуть бути нотаріальні акти, оскільки вони посвідчуються нотаріусом, який є публічною особою та уповноважений державою на виконання публічної функції, якою є нотаріальна функція щодо посвідчення та засвідчення безспірних прав та фактів із метою надання їм юридичної вірогідності (ст. 1 Закону України «Про нотаріат») [18, с. 67].

Однак, на нашу думку, формулювання положень Конвенції не дозволяє дати чітку відповідь, чи, наприклад, виконавчий напис на нотаріально посвідченій угоді про сплату аліментів на дитину, укладений на підставі ст. 189 Сімейного кодексу України, допускає виконання такого акту, як виконавчий документ, у кожній із держав-учасниць Конвенції, і за яких умов та процедури.

Національне законодавство України не врегульовує питання виконання нотаріальних написів, виданих в іншій юрисдикції, чи інших актів, що підлягають примусовому виконанню, крім судових рішень, що не відповідає міжнародним договорам та ставить під сумнів можливість виконання органами виконання таких іноземних офіційних документів в Україні за відсутності чіткої вказівки на це в галузевому законодавстві. Тим не менше, в судовій практиці існують і позитивні приклади приведення до виконання виконавчих написів, якщо це прямо передбачено міжнародним договором.

Так, відповідно до ст. 45, 46 Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Німецької Демократичної Республіки про правову допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах від 28.11.1957 року (ратифікація від 28.03.1958 року) для примусового виконання рішення судів однієї з Договірних Сторін, які відповідно до статті 44 визнаються на території іншої Договірної сторони, за відповідним клопотанням, компетентним судом іншої Договірної Сторони видається дозвіл [19]. Окрім того, статтею 45 Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Німецької Демократичної Республіки про правову допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах від 28.11.1957 року (ратифікація від 28.03.1958 року) зазначається, що документи, які мають виконавчий напис, розглядаються як рішення судів.

Ухвалою Приморського районного суду міста Одеси від 30 січня 2019 року по справі № 522/17317/18 [20] судом було визнано та надано дозвіл на примусове виконання нотаріально посвідченого Договору про визнання чинного договору зі згодою боржника на застосування до нього засобів примусового виконання, посвідченого німецьким нотаріусом, про стягнення боргу на підставі міжнародного договору та керуючись ст. 462 ЦПК України. Так, як зазначено судом, згідно зі ст. 462 ЦПК України рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Суд, дослідивши положення вказаного договору, прийшов до висновку про можливість визнання такого Договору між стягувачем та боржником, на якому було вчинено нотаріальний напис, та видав на підставі вказаної ухвали виконавчий лист. Слід звернути увагу, що боржником у даній справі було подано клопотання про закриття провадження саме з підстав неможливості такого виконання в національних судах, яке не було задоволено судом.

Таким чином, можна зробити висновок, що за умови, що міжнародний договір прямо вказує на можливість виконання виконавчого напису, виконання такого в Україні є більш реальним, аніж у випадку, якщо договір лише опосередковано та декларативно вказує на таку можливість. І оскільки міжнародним договором було надано виконавчому напису статус виконання судового рішення шляхом вказівки про те, що такі акти розглядаються як рішення судів, у національного суду була більшою мірою зрозуміла та логічна вказівка щодо подальших дій та процедури.

Однак така практика є поодиноким і не може вважатися реальним показником можливості та процедури приведення до виконання таких актів.

На жаль, далеко не всі міжнародні договори містять таку чітку вказівку щодо визнання та виконання саме виконавчих написів та прирівнювання статусу їх виконання із судовими актами.

Так, до прикладу, під час системного тлумачення Договору між Україною і Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових і кримінальних справах [11] не вбачається за можливе надати однозначну відповідь про можливість і процедуру виконання на території однієї з Договірних держав несудових актів, що підлягають примусовому виконанню, як, наприклад, виконавчих написів нотаріусів. Так, стаття 46 Договору визначає, що Договірні Сторони взаємно визнають та виконують рішення установ юстиції, що набули чинності, у цивільних, сімейних та трудових справах, а також вироки в частині відшкодування шкоди, заподіяної злочином. На території Договірної Сторони визнаються також без спеціального провадження рішення установ опіки та піклування, органів реєстрації актів громадянського стану та інших установ у цивільних, сімейних та трудових справах, які не потребують за своїм характером виконання. Тобто Договір допускає визнання рішень таких інших установ без спеціального провадження, однак за умови, що таке рішення не потребує його примусового виконання. Оскільки згідно із Законом України «Про виконавче провадження» виконавчі написи нотаріусів визначені як виконавчі документи, то застосування зазначених положень щодо звільнення від необхідності спеціального провадження по відношенню до таких рішень, виданих в одній із Договірних держав на території іншої, викликає сумнів. Більше того, національне законодавство України не визначає порядку чи можливості виконання таких рішень, що видані в іншій юрисдикції, що фактично унеможлиблює їх примусове виконання безпосередньо органами виконання за відсутності в органів виконання чіткої та регламентованої процедури та роз'яснень. Так, у силу ст. 13 цього ж Договору: «Документи, що на території однієї Договірної Сторони розглядаються як офіційні, користуються і на території другої Договірної Сторони доказовою силою офіційних документів», але сам факт визнання таких документів офіційними не має автоматично наслідком права на приведення таких актів до примусового виконання.

Що стосується процедури визнання та надання дозволу на виконання таких несудових рішень (спеціальне провадження) або ж іншого способу екзекватури, то, на відміну від судових рішень, така процедура прямо не передбачена ні національним законодавством, ні зазначеним міжнародним Договором. Так, ст. 462 ЦПК України визначає, що в Україні визнаються та виконуються не лише рішення іноземного суду (суду іноземної держави), але й рішення інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності. Однак жодних подальших роз'яснень, що могли б стосуватися визнання та виконання, наприклад виконавчих написів нотаріуса, в кодексі немає.

Законодавство про виконавче провадження також упускає регулювання виконання виконавчих написів іноземних нотаріусів. Так, у ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» не вказано, що в цій нормі маються на увазі виключно виконавчі написи «українських» нотаріусів, однак і не визначено протилежного. За відсутності чітких положень закону та роз'яснень, ураховуючи більшою мірою імперативний метод регулювання відносин із примусового виконання та ст. 19 Конституції України, зазначене не дозволяє зробити позитивний висновок про поширення повноважень виконавця на приведення до виконання відповідних актів, що видані в інших юрисдикціях без додаткових процедур.

Як зазначають В.В. Комаров та В.В. Баранкова, сучасна міжнародна нотаріальна практика має приклади унормування питань міжнародного співробітництва в галузі нотаріату і, зокрема, міжнародного ефекту певної нотаріальної дії і визнання виконавчої та доказової сили нотаріального акту на міжнародному рівні. Так, відповідно до Брюссельської конвенції від 27 вересня 1968 р. (до якої було внесено зміни у 1978 р.) нотаріальна дія має виконавчу силу в усіх країнах Європейського економічного співтовариства незалежно від того, в якій з них вона була здійснена [21, с. 228].

На нашу думку, порядок виконання як судових рішень, так і інших актів у межах Європейського економічного співтовариства не може бути застосований повністю до аналогічних правовідносин із Україною, принаймні на цьому етапі, однак відповідні угоди повинні стати предметом аналізу на шляху до гармонізації законодавства України та ЄС.

Висновки. Виходячи зі змісту сфер правової допомоги, можна стверджувати, що виконавчі написи іноземних нотаріусів і подібні адміністративні акти не повинні визнаватися і приводитися до виконання в іноземних країнах, якщо інше не буде прямо встановлено в міжнародних договорах. При цьому відповідні положення національного законодавства, а саме виконавчого процесу тієї чи іншої юрисдикції, повинні передбачати можливість та процедуру такого виконання несудових актів, ускладненого іноземним елементом. У протилежному випадку, навіть за умови визначення можливості прямого примусового виконання несудових актів, виданих у державі-учасниці міжнародної угоди на рівні таких міжнародних угод, практична реалізація таких положень буде ускладнена або ж унеможливлена відсутністю необхідних процедур на національному рівні. Завданням держави на шляху вдосконалення регулювання міжнародного виконавчого процесу є забезпечення уніфікованих підходів до визнання та приведення до виконання виконавчих написів іноземних нотаріусів в Україні, як і визнання та виконання виконавчих написів, вчинених українськими нотаріусами, закордоном. Зазначене завдання можливо досягти шляхом комплексного аналізу міжнародних договорів та напрацюванням змін, у першу чергу до законодавства України, яким такі договори ратифіковано, з метою перегляду необґрунтованих та, можливо,

застарілих, застережень, висловлених Україною під час ратифікації таких актів. Одночасно необхідно визначити відповідні процедури в національному законодавстві, що регулює цивільний процес та виконавчий процес. Зокрема, в Законі України «Про виконавче провадження» слід передбачити можливість виконання виконавчого напису, вчиненого іноземним нотаріусом, якщо таке виконання без застосування внутрішніх процедур визнання передбачено міжнародним договором. Також доцільно вести зміни до

ст. 462 ЦПК України, в якій слід більш чітко визначити, що виконавчі написи іноземних нотаріусів підлягають визнанню та приведенню до виконання згідно з правилами відповідного розділу кодексу, якщо це передбачено міжнародним договором і такий договір вимагає застосування попередньої процедури визнання такого акту. Також доцільно передбачити, що в разі спірних питань тлумачення міжнародного договору Міністерство юстиції повинне виступати органом, що може надати відповідні роз'яснення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 20.12.1993 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156_014.
2. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174.
3. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993 р. *Офіційний Вісник України*. 2006. № 47. С. 247.
4. Договір між Україною та Республікою Македонія про правову допомогу в цивільних справах від 02.11.2000 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_010.
5. Угода між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво у цивільних справах від 05.07.2001 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/792_600.
6. Договір між Україною та Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 28.05.2001 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_01.
7. Договір між Україною і Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах від 17.12.1997 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/124_003.
8. Договір між Україною та США про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 10.02.2000 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/840_019.
9. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 20.11.1994 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/440_002.
10. Договір між Україною та Республікою Узбекистан про правову допомогу та правові відносини у цивільних та сімейних справах від 19.02.1998 р. *Офіційний Вісник України*. 2006. № 47. С. 321.
11. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995 р. *Офіційний Вісник України*. 2006. № 47. С. 292.
12. Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про взаємну правову допомогу у цивільних та комерційних справах від 26.11.2012 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784_008.
13. Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу у цивільних і господарських справах від 05.11.2013 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356_026.
14. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, від 22 січня 1993 р. (м. Мінськ). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009.
15. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах» від 10.11.1994 р. № 240/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140/98-%D0%B2%D1%80>.
16. Ухвала Куликівського районного суду Чернігівської області від 23 лютого 2016 року у справі № 9. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56055816>.
17. Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 02.10.1973 року). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001.
18. Гуть Н.Ю. Автентичність та екзекватура нотаріальних актів: порівняльний та міжнародний аспект. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3(11). URL : http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik11_06.pdf.
19. Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Німецької Демократичної Республіки про правову допомогу по цивільних, сімейних і кримінальних справах від 28.11.1957 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_400.
20. Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 30 січня 2019 року по справі № 522/17317/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79623811>.
21. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків : Право, 2011. 384 с. URL : http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Notariat_2011.pdf.